

За необходимостта от информация за селскостопанска дейност: анкетно проучване

Чавдар Везиров, Атанас Атанасов, Петя Радева

***About need of information for farming: a survey:** A survey about information for farming was made using a special design anonymous questionnaire and free form interview. The farmers was asking about their age, sex, experience, education level, land size – own and on lease, growing plants, breeding animals and their numbers. Other questions concern the main kinds of information, its sources and role for farming success, necessary time, efforts, money to gather data and result of its using. In details were assessed facts about farm machinery, tractors and other machines' operators, and who is in charge of various sorts of documents, records, etc. preparing. It was found farmers interest and reasonability of additional help for information collecting and processing.*

Key words: need of information, farming, survey, Bulgarian agriculture

ВЪВЕДЕНИЕ

Ефективността на бизнеса в голяма степен зависи от подготовката и осъществяването на необходимите дейности. Разбира се има трудности по определяне на основните факторите, шанс, риск и даже неопределеност поради влиянието на метеорологичните условия върху резултатите. Независимо от това правилното проектиране, планиране и осигуряване на необходимите ресурси безусловно е основна предпоставка за икономически просперитет на земеделците. За определяне на конкретните особености и нужди от ресурси за българското селско стопанство, по-специално информационни, е необходимо да се подготви и осъществи съответно проучване. Неговите главни насоки са изясняване на основните направления на научната подкрепа (основно по научни проекти, доклади и статии), практическите потребности, обхвата, сложността, трудоемкостта и необходимите средства за успешно осигуряване на земеделското производство. В настоящия доклад са представени опитът, схващанията и предложенията в тази област на работещите в отрасъла. Те се основават на лични беседи със земеделски стопани (по-скоро неформални и насочени към откровено представяне на основните проблеми) и проучване с помощта на анкетни карти (анонимно).

И за двете форми на събиране на информация последователно са решавани следните въпроси:

Кои са задължителните изисквания за решаване и прилагане на знанията?

Каква друга информация и доколко може да бъде полезна?

Кой, как, в каква форма предлага нужната информация?

Как да се оцени важността на информацията?

С какво, срещу какви разходи практически се осигурява информация?

Какви са различията при търсене и използване на данни от различни земеделци?

Безспорно, основна роля в управлението на информационното осигуряване у нас има държавата. Нейна грижа е образованието, което е отразено в редица закони и подзаконни актове. Управлението му по-специално трябва да се базира на съвкупност от държавни изисквания съгласно [4], [5] и се контролира от съответни агенции [6], [7]. Подобни изисквания се разработват за унифициране на образователния процес в европейската общност, например за селскостопанското и биоинженерство [15]. За гарантиране правовия ред и приходи за нейното функциониране, други държавни изисквания са регламентирани в закони, правилници, наредби, инструкции и т.н., частично представени в [1]. Предвид важността за държавата, неспазването им се наказва особено строго, което определя и тяхното специално място в информационния поток за земеделските стопани. В по-малка степен съответните държавни органи у нас обръщат внимание

на консултирането. Такива са например Национална служба за съвети в земеделието [8, търговското дружество САПИ [13]. За сравнение в големите страни тази дейност е много по-развита, например в Русия има институт по информация за инженерно-техническо осигуряване на земеделието, издава се реферативно списание [11]. В САЩ подобна дейност се развива не само от федерални [16], но и от щатски служби, университети и организации на фермерите. В България също има опит по взаимопомощ, най-вече на браншови принцип [12].

Независимо от съществуването на много обществени органи, организации, сдружения на земеделските стопани, ефективността на българското земеделие е далеч от това на други страни в Европейския съюз. Това се признава и на държавно ниво: „Основната цел за българското земеделие трябва да бъде увеличаване на неговата ефективност...” [10]. Без да пренебрегваме другите фактори за това състояние (финансиране, държавно стимулиране...), несъмнено информационното осигуряване е един от пътищата за решаване на проблемите.

Освен на основа на документите и документооборота и другите съставлящи на информационните потоци, проектирането на анкетата следва да отчита изискванията към такъв вид извадкови изследвания [2], [14]. От значение за достоверността на резултатите е и обработката на получените данни [3], [9].

Анализът на възможните и необходими източници на информация (на твърд носител, електронен вид) и предварителните разговори с отделни земеделски стопани позволиха да предложим анкетата като подходяща за изучаване потребността от информация в земеделието. Допълнително бе прието да се проучи и възможността за подходящи разговори на въпросите в тази област, на базата на добрата практика и известни решения у нас и в чужбина.

ОБЕКТ И МЕТОД НА ПРОУЧВАНЕТО

Предвид възможностите за проучване на достатъчен брой земеделски стопани в приемлив срок, решено бе да се анкетира хора от Североизточна България. В този регион се намират както огромни площи с равнинен характер, така и такива в предпланините. Както и в други райони на страната тук съществуват семейни, кооперативни и държавни стопанства, обработват се различна по размери, конфигурация и други характеристики полета собствени или наети под аренда. Обект на проучване бяха земеделци с различен опит, предварителна подготовка, с тясна или широка специализация в работата си, включително преработка и търговия с растителни и животински продукти (като съпътстваща дейност). С оглед представителността на данните и възможността им да се обработват математически, определен бе минимален брой на анкетите две дузини.

Друг момент в проектирането на изследването бе определянето на формата на въпросите и отговорите. В част от случаите отговорите бяха от изчерпващ списък, но повечето въпроси можеха да се допълват. Накрая на анкета бе отделено място за свободно изложение по проучването. С оглед да не се затрудняват анкетираните, част от отговорите позволяваха ранжиране в еднакво ниво на възможностите, например два отговора на второ място. Също така при посочване на дялове, не бе задължително сумата им да е 100% (макар и желателно с оглед съпоставимостта на данните. Аналогично бе допускано пропускане на отговори. Важен момент в проучването бе беседата с анкетирания и дискретното регистриране на неформално получената информация.

Първият въпрос е свързан с определяне на анкетирания с оглед диференциране на отговорите предвид възрастта, пола, образователното равнище, трудов стаж, конкретен производствен опит, специализацията в подотраслите на селското стопанство, количеството на собствената и арендувана площ, отглеждани различни растения, животни като крави, свине, овце, кокошки и други.

Вторият въпрос предлага да се подредят някои от дейностите в земеделието с оглед влиянието им върху успехите на специалиста и бизнесмена като Производство, Търговия, Планиране, финансиране и отчетност, Защита на растения и животни, Съхранение и транспорт, Преработка на продукцията, Управление и ръководство на хора и други.

С третият въпрос се търси отговор за някои специфични условия за успеха на занимаващите се със селскостопанска дейност. Изредени са Пари, Знаещи и можещи специалисти, помагачи на земеделския стопанин (основно срещу заплащане), Информация и знания на самия работещ, Умения и практически опит на самия работещ, Земя по вид и продуктивност, Растения по видове, сортове, съотношение между тях и спрямо стопанисваната земя, Животни по видове, породи, съотношение между тях и спрямо отглежданите растенията и стопанисвана земя, Способност за преговаряне, проучване на пазара, осъществяване на взаимноизгодно сътрудничество, конкуренция, Шанс, късмет, благоприятни природни, икономически условия, независещи от самия работещ и други. Отговорите бяха в проценти от цялото.

В четвъртия въпрос се конкретизира делът на източниците на информация, осигуряващи желаните производствени, административни, финансови и други решения. В основния списък са посочени Образование, Курсове за повишаване на квалификацията, Контакти с други земеделски стопани, Търсене в библиотеките и в интернет, включително на чужди езици – какви , Консултации без заплащане от държавни и общински органи, Консултации от търговци на техника и части за нея, Консултации от търговци на торове, препарати, лекарства, Консултации от търговци на семена, разсад, Консултации от търговци на животни и животински продукти, Консултации от юристи, Консултации от банкери и други.

Петият въпрос търси отговор каква част от времето ангажират някои държавни органи като Национален осигурителен институт, Държавна финансова инспекция, Национална агенция по приходите, Инспекция по труда, Агенция за метрологичен и технически надзор, Дирекция за национален строителен контрол, Дирекция пожарна безопасност и спасяване, Контролно-техническа инспекция, Кредитни и застрахователни институции, Национален статистически институт и други.

В шести и седми въпроси анкетирания трябва да посочват като дялове от една страна разходите на труд и време, а от друга – приходите, зависещи от верността на информацията. Дейностите бяха класифицирани по Агрометеорологични условия, Новости в технологиите за растениевъдството и животновъдството, Новости в растителната защита и ветеринарната медицина, Новости за сортове и породи, Технически новости и данни, Правни и административни знания, Икономически, търговски и пазарни данни и други.

Осмият въпрос е свързан с необходимостта или не за търсене на помощ от други специалисти както и основата на получаване на информация – срещу заплащане, услуга от близък, познат, колега и т.н.

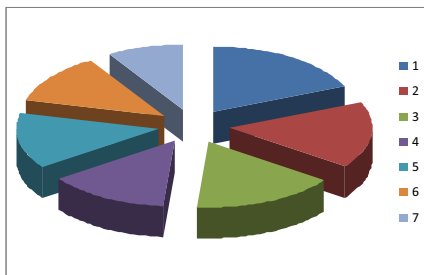
Последният отговор показва мнението на анкетирания за необходимостта от информация за техниката, а именно Механизиране и автоматизиране на процеси с нови технически решения в земеделското стопанство, Подбор и обновяването на техниката, Използване на техниката за извършване на процесите в земеделието (комплектване, регулиране, управление), Подготовката и повишаване на квалификацията на работещите с техниката, Обезопасяване и контрол на техниката, Техническо обслужване и ремонт на техниката, Ефективността на използването на техниката, включително икономическа.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО

В проучването взеха участие 26 души, от тях 23 мъже и 3 жени. Най-младият е на 24 години, а най-възрастният – на 70 години, а средната им възраст е 51 години.

По продължителност на работа в селското стопанство участниците са от 2 до 50 години, средно 26 години. От всички половината са или са били земеделски стопани, повече от 1/3 - председатели на кооперации, около 1/3 - представители на търговски дружества. Повечето от тях са с висше образование, предимно аграрно. Между анкетираните има още такива с техническо, икономическо образование и специалисти по ветеринарна медицина. Средно собствената земя на един анкетиран е 580 декара, а наетата под аренда - 4254. От животните се отглеждат средно 50 крави, 130 свине, 100 овце, 1900 кокошки, 73 кошера пчели. Различията между анкетираните са твърде големи по опит и възраст, образование, позицията, от която се занимават със селскостопанско производство. Също съществена е разликата между тях по размера на стопанисваната земя, вида и броя на отглежданите животни и степента на специализация.

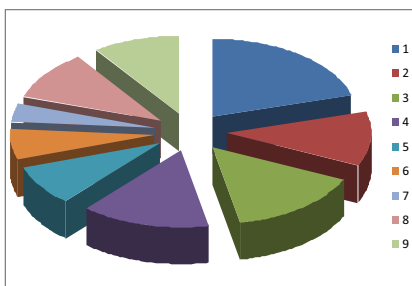
По мнение на анкетираните наред с основната им работа – производството на селскостопанска продукция, съпътстващите я дейности в голяма степен определят успеха им – фигура 1. Това потвърждава предположението за нуждата от разностранна квалификация и съответни знания на българските фермери и ясно показва че земеделците се нуждаят от външно финансиране.

Фиг. 1. Дял на дейностите на земеделския стопанин за успеха от работата му:

- 1 – производство,
- 2 – търговия,
- 3 – планиране, финансиране,
- 4 – защита на растения и животни,
- 5 – съхранение и транспорт на продукцията,
- 6 – преработка на продукцията,
- 7 - управление

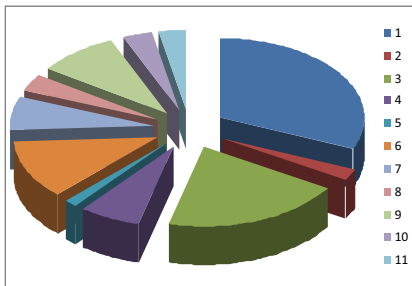
Малко по-различно е положението при обективните условия за постигане на желаните резултати. Основен фактор си остават парите. Близко до него са наличието на своевременно и достоверна информация и уменията на стопаните. По-назад остават конкуренцията и случайността – фигура 2.

Фиг. 2. Дял на различните обективни фактори за успеха на земеделското производство:

- 1 – парите, 2 – специалистите,
- 3 – информацията,
- 4 – уменията за работа,
- 5 – земята по вид и количество,
- 6 – растенията по сортове и дял,
- 7 – животните по породи и дял,
- 8 – конкуренцията,
- 9 – случайността (шанс, късмет)

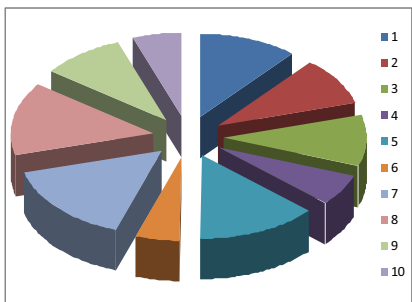
Установено е значението на образованието за начална информацията за селскостопанската дейност. В същото време безплатните консултации с други специалисти и колеги са с още по-голяма роля за повишаване на квалификацията и уменията – фигура 3. Като цяло решаването на текущите проблеми в работата и осъвременяването на информацията и процедурните знания става с помощта на други земеделски стопани, държавни или обществени организации. Относително малък е дялът на платените консултации услуги – 7 до 11.

Фиг. 3. Дял на източниците за информация за работата на земеделските стопани:

1 – образование, 2 – курсове за повишаване на квалификацията, 3 – контакти с други колеги, 4 – библиотеки, 5 – чужди езици, 6 – безплатни консултации, такива със специалисти по 7 – растения, 8 – животни, 9 – техника, 10 – право, 11 – финанси и кредити

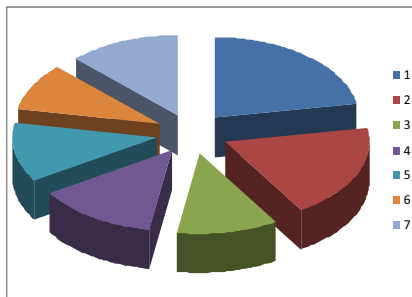
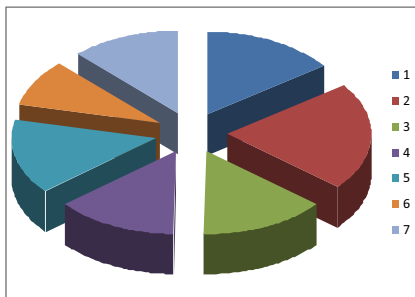
Независимо от предмета на дейност, различните държавни органи ангажират значително стопаните с изготвяне на сведения, проверки, разрешения и т.н. Подобно е положението и при получаване на заеми – фигура 4.

Фиг. 4. Дял на разходите на време за информация за държавни, общински и други институции по :

1 – осигуряването, 2 – финансово инспектиране, 3 – приходите, 4 – инспектиране по труда, 5 – метрология, 6 – строителен контрол, 7 – пожарна безопасност, 8 – инспектиране на техниката, 9 – кредити, застраховки, 10 – статистика

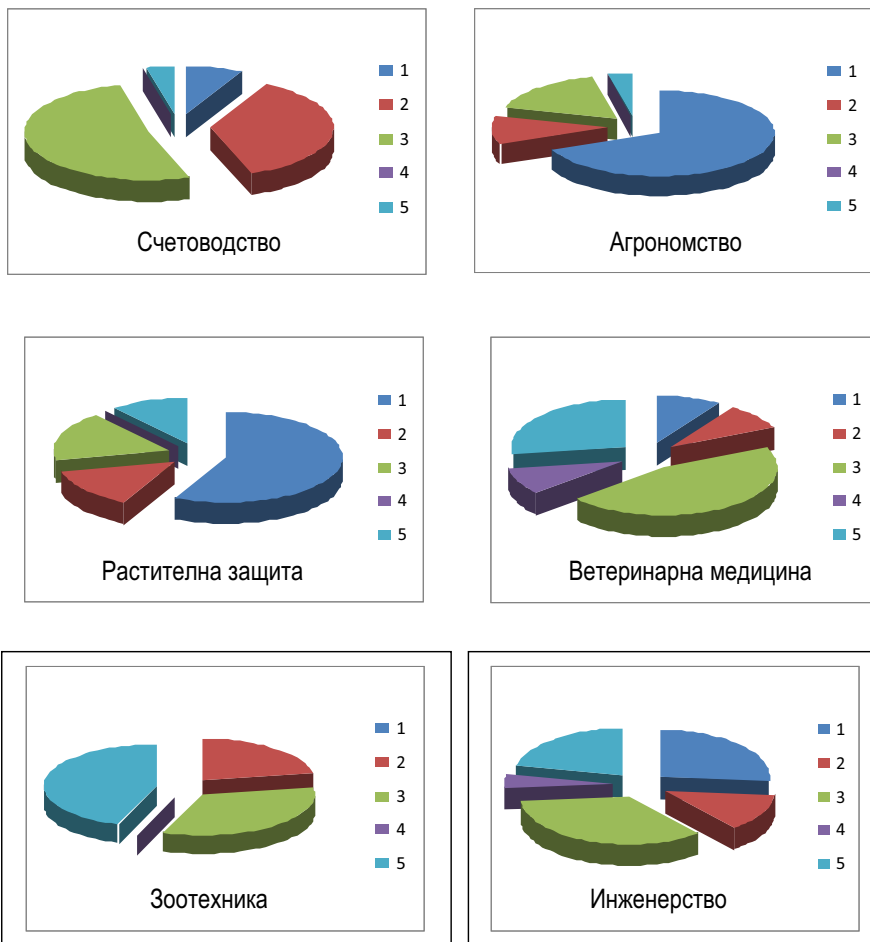
По аналогичен начин се разпределят разходите на време и пари за различна по вид информация – вляво на фигура 5 и приходите – вдясно.

Фиг. 5. Дял на разходите на време и пари за различна по обект и предназначение информация: 1 – агрометеорологична, 2 - новости в технологиите за растениевъдството и животновъдството, 3 - новости в растителната защита и ветеринарната медицина, 4 - новости за сортове и породи, 5 - технически новости и данни, 6 - правни и административни знания, 7 – икономически и търговски данни

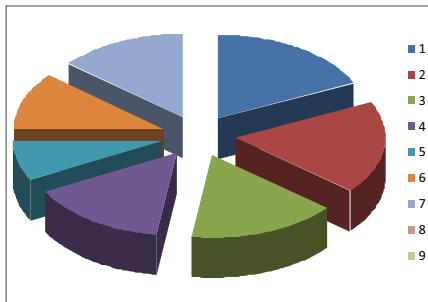
Интересни отговори се получи на въпроса „На какви специалисти обикновено разчита работещия за изготвяне и получаване на необходимата информация?“. Резултатите се различават за различните сфери на информационна дейност и силно зависят от предварителните образование и квалификация – фигура 6. Подобни са разпределенията за решаването на въпросите от компетенциите на

други специалисти. На себе си най-вече анкетираните разчитат за аграрните проблеми и частично за техниката, най-малко по счетоводство.

Фиг. 6. На кого се разчита за съответната информация: 1 – на себе си, 2 – на близък безплатно, 3 – на нает специалист, безплатно: 4 – от държавата, 5 – от други

Специално внимание е обърнато на техническата информация и значението ѝ за ефективността на селскостопанското производство. Най-голям е дялът на информацията при производствената ѝ експлоатация – подбор и използване на машините. Сравнително малко внимание се обръща на квалификацията на преките изпълнители и за безопасността на труда им – фигура 7.

Фиг. 7. Дял (значение) на отделните видове техническа информация:

- 1 – създаване на техника,
- 2 – подбор на техника,
- 3 – използване на техниката,
- 4 – квалификация на работещите с техниката,
- 5 – безопасност на работещите с техниката,
- 6 – техническо обслужване и ремонт на техниката,
- 7 – ефективност на техниката

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Събирането, обработката и използването на информация имат съществена роля за успеха за селскостопанска дейност. Те заемат значителен дял от времето и разходите на анкетирания работещи в земеделието. Разнообразието на нужните данни изисква ангажирането на голям брой специалисти с различна квалификация. Земеделските стопани оценяват високо ползата от достоверна и навременна информация и нуждата от помощта на специалисти за повишаване на ефективността на информационното осигуряване.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Везиров Ч., К. Стоянов, Ив. Христов. Изисквания към продуктите в българското земеделие. Научни трудове на Русенския университет, т. 47, серия 1, стр. 45.
- [2] Гиглион Р., Б. Маталон. Социологическите анкети. 2005.
- [3] Литвак Б. Экспертные оценки и принятие решений. 1996.
- [4] Наредба № 29 от 11 ноември 2003 г. за придобиване на квалификация по професия "Фермер"
- [5] Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование.
- [6] Национална агенция за оценяване и акредитация.
- [7] Национална агенция за професионално образование и обучение.
- [8] Национална служба за съвети в земеделието
- [9] Орлов А. Экспертные оценки. 2002.
- [10] Програма за приоритетите в развитието на българското земеделие в периода 2009 – 2013 г.
- [11] Российский научно-исследовательский институт информации и технико-экономических исследований по инженерно-техническому обеспечению агропромышленного комплекса
- [12] Селскостопанска социална мрежа (Агросъвети)
- [13] Система за агропазарна информация
- [14] Хейг П. Анкетирание. 1994.
- [15] Education & Research in Biosystems Engineering in Europe: a Thematic Network.
- [16] National Institute of Food and Agriculture

Изследванията са подпомогнати от договор № BG051Po001-3.3.04/28, „Подкрепа за развитие на научни кадри в областта на инженерните научни изследвания и иновациите“. Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз.

За контакти:

Доц. д-р Чавдар Златков Везиров, тел.: 082-888 442, e-mail: vezirov@uni-ruse.bg

д-р Атанас Здравков Атанасов, 082-888 442, e-mail: atanasov@uni-ruse.bg

инж. Петя Димитрова Радева, 082-888 484, e-mail: pdradeva@uni-ruse.bg

всички от катедра „Земеделска техника“, Русенски университет “Ангел Кънчев”.

Докладът е рецензиран.